

POSTANOWIENIE

Dnia 25 listopada 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z wniosku D. H.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w P.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 25 listopada 2020 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 9 kwietnia 2019 r., sygn. akt III AUa (...)

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od wnioskodawcy na rzecz organu rentowego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. wyrokiem z dnia 9 kwietnia 2019 r., oddalił apelację odwołującego się D. H. od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 28 listopada 2017 r., którym oddalono odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w P. z dnia 20 lipca 2017 r. stwierdzającej, że D. H., jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym od dnia 16 lutego 2009 r. do dnia 19 kwietnia 2016 r. oraz od dnia 28 listopada 2016 r. do dnia 7 maja 2017 r.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że odwołujący się nie zdołał wykazać - choć to na nim spoczywał ciężar dowodu (art. 6 k.c.) - iż został wprowadzony w błąd przez pracownika organu rentowego co do niepodlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, ponieważ jego zeznania oraz zeznania jego żony na tę okoliczność nie zostały poparte żadnymi dowodami. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wnioski apelacji o przeprowadzenie nowych dowodów z przesłuchania świadków (...) oraz uzupełniającego przesłuchania J. H. i odwołującego się, są na obecnym etapie postępowania spóźnione i dlatego zostały pominięte (art. 381 k.p.c.). Wydanie przez Sąd pierwszej instancji niekorzystnego dla strony wyroku w żadnej mierze nie może uzasadniać powołania się na nowe dowody, które istniały w chwili wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji, lecz nie zostały przedstawione w sprawie. Odwołujący się nie kwestionował prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, która jest tytułem do obowiązkowego ubezpieczenia na mocy art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 8 ust. 6 pkt 1, art. 12 ust. 1 i art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 266, dalej ustawa systemowa). Podjęcie działalności gospodarczej powoduje nawiązanie stosunku ubezpieczenia społecznego *ex lege*, niezależnie od woli ubezpieczonego i w tych ramach, w trakcie prowadzenia działalności przymus ubezpieczenia zdefiniowany obowiązkowym charakterem wyklucza jakąkolwiek możliwość „wyłączenia się” z niego. Wobec tego odwołujący się był zobowiązany do opłacania składek na ubezpieczenia społeczne, gdyż brak jakiegokolwiek przepisu prawa, który zwalniałby go z tego obowiązku. Od dnia 1 stycznia 2017 r. osoby prowadzące pozarolniczą działalność, o której mowa w art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej, mające ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym do czasu ustalenia prawa do emerytury. Wyłączeniu z tego obowiązku (i związanej z nim konieczność opłacania składek) podlegają jedynie osoby, które uzyskały prawo do renty na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych lub policji, ubezpieczenia społecznego rolników, rent rodzinnych. Natomiast pobierana przez odwołującego się renta inwalidzka jest rentą z tytułu niezdolności do pracy z systemu powszechnego (art. 10 pkt 3 ustawy

z dnia 11 października 2002 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin, ustawy o kombatanach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o zasiłkach rodzinnych, pielęgnacyjnych i wychowawczych, Dz.U. z 2002 r., Nr 181, poz. 1515).

Odwołujący się zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości, wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie także poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od organu rentowego na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Skargę kasacyjną oparto na obu podstawach z art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., zarzucając naruszenie prawa materialnego oraz przepisów postępowania, mających istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

1) art. 299 k.p.c. w związku z art. 217 § 2 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 381 k.p.c. i w związku z art. 382 k.p.c., przez nieuzupełnienie postępowania o dowód z uzupełniającego przesłuchania skarżącego na okoliczności wskazane w apelacji, mimo że dotyczył on okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, tj. wprowadzenia skarżącego w błąd przez organ rentowy co do niepodlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wykonywanej działalności gospodarczej;

2) art. 258 k.p.c. w związku z art. 217 § 2 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 381 k.p.c. i w związku z art. 382 k.p.c., przez nieuzupełnienie postępowania drugoinstancyjnego o wnioskowane w apelacji dowody w postaci uzupełniającego przesłuchania świadka J. H. , E. O., L. P. M. oraz I. A. na okoliczności podane w apelacji istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, tj. wprowadzenia skarżącego przez organ rentowy w błąd co do niepodlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wykonywanej działalności gospodarczej;

3) art. 224 § 1 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 381 k.p.c. i w związku z art. 382 k.p.c., przez nieuzupełnienie postępowania o dowód z uzupełniającego przesłuchania skarżącego na

okoliczności wskazane w apelacji, a także o dowody w postaci uzupełniającego przesłuchania wymienionych wyżej świadków, mimo że przedmiotowe wnioski dowodowe odnoszą się do okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, tj. wprowadzenia skarżącego przez organ rentowy w błąd co do niepodlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wykonywanej działalności gospodarczej, a w związku z tym przez przedwczesne zamknięcie rozprawy apelacyjnej;

4) art. 232 zdanie 2 k.p.c. w związku z art. 381 k.p.c., przez niedopuszczenie z urzędu dowodu w postaci uzupełniającego przesłuchania skarżącego i wymienionych wyżej świadków, mimo że skarżący nie był reprezentowany przez fachowego pełnomocnika w postępowaniu przed Sądem Okręgowym, a z reprezentacji takiej korzystał dopiero w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji, dlatego dopiero wówczas ustanowiony pełnomocnik mógł podnieść liczne zastrzeżenia, co do procedowania przez Sąd Okręgowy;

5) art. 207 § 6 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c., przez niewydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczenia bądź oddalenia wymienionych wyżej wniosków dowodowych zgłoszonych w apelacji;

6) art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 381 k.p.c. i w związku z art. 382 k.p.c., przez nierozpoznanie istoty sprawy w graniach apelacji, w sytuacji gdy Sąd Apelacyjny może i powinien naprawić wszystkie stwierdzone w postępowaniu apelacyjnym naruszenia prawa materialnego i procesowego przez Sąd pierwszej instancji, niezależnie od tego, czy naruszenia te zostały wytknięte w apelacji;

7) art. 5 k.c. i art. 2 Konstytucji RP w związku art. 9 ust. 4 lit. c ustawy systemowej, przez domaganie się od skarżącego przez organ rentowy zapłaty składki na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej za sporne okresy, w sytuacji gdy skarżący został przez organ rentowy wprowadzony w błąd i utrzymany w błędnym przekonaniu, że nie podlega tym obowiązkowym ubezpieczeniom jako osoba „pobierająca rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową”, co stanowi naruszenie zasady przewidywalności prawa, uczciwości oraz zasady zaufania obywatela do państwowej jednostki organizacyjnej posiadającej osobowość prawną,

realizującą zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i będącą jednostką sektora finansów publicznych.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania oparto na przesłance jej oczywistego uzasadnienia „wobec naruszeń przepisów prawa procesowego i materialnego, jakie legły u podstaw zaskarżonego wyroku, skutkujących niezgodnym z prawem oraz poczuciem sprawiedliwości rozstrzygnięciem, które to uchybienia w niewątpliwy sposób wpłynęły na wynik przedmiotowej sprawy”.

W odpowiedzi na skargę organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i rozstrzygnięcie o kosztach procesu, w tym o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

W orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że Sąd Najwyższy, jako sąd kasacyjny, nie jest sądem zwykłej trzeciej instancji, zaś skarga kasacyjna nie jest środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie. Rozpoznanie skargi kasacyjnej następuje wyłącznie z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c.

Dlatego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Spełnienie tego wymogu polega na przedstawieniu odpowiedniego, wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadni, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek. Należy przy tym zauważyć, że ustawodawca celowo wyodrębnił w oddzielnych przepisach

art. 398⁴ k.p.c. obowiązek przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (§ 1) i obowiązek przedstawienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania wraz z uzasadnieniem (§ 2). Są to dwa odrębne, kreatywne elementy skargi kasacyjnej, które spełniają określone cele i podlegają ocenie Sądu Najwyższego, na różnych etapach postępowania kasacyjnego. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania. Oba te elementy muszą być więc przez skarżącego wyodrębnione, oddzielnie przedstawione i uzasadnione, a dla spełnienia wymogu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. nie wystarczy odesłanie do podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia. Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, aby Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w uzasadnieniu jej podstaw pozostałych elementów konstrukcyjnych skargi, ani tym bardziej się ich domyślać. Skarga kasacyjna jest wszak szczególnym środkiem zaskarżenia, realizującym przede wszystkim interes publiczny, polegający na usuwaniu rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych oraz na wspomaganiu rozwoju prawa, zatem uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powinno koncentrować się na wykazaniu, iż takie okoliczności w sprawie zachodzą por. (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 31 stycznia 2008 r., II UK 246/07, LEX nr 449007; z dnia 10 marca 2008 r., III UK 4/8, LEX nr 459291; z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 404134; z dnia 19 czerwca 2008 r., II UZ 18/08, LEX nr 406392). Dla spełnienia wymogu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. konieczne jest zatem zawarcie w skardze kasacyjnej odrębnego wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, zawierającego profesjonalny wywód prawny, nawiązujący do wskazanych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. przesłanek „przedsądu” ze wskazaniem, które z nich występują w sprawie i z uzasadnieniem stanowiska skarżącego w tym przedmiocie.

Sąd Najwyższy jednolicie przyjmuje, że odwołanie się do przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wymaga nie tylko powołania się na okoliczność, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, ale również wykazania, że przesłanka ta rzeczywiście zachodzi. Oznacza to, że skarżący musi wskazać, w czym - w jego ocenie - wyraża się „oczywistość” zasadności skargi oraz podać argumenty wykazujące, że rzeczywiście skarga jest uzasadniona w sposób oczywisty. Sam

zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi bowiem wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Skarżący powinien więc w wywodzie prawnym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającą na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006 nr 4 poz. 75; z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; z dnia 9 marca 2012 r., I UK 370/11, LEX nr 1215126; z dnia 1 stycznia 2012 r., I PK 104/11, LEX nr 1215774). Ponadto przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej rozumie się sytuację, w której zaskarżone orzeczenie sądu drugiej instancji w sposób ewidentny narusza konkretne przepisy prawa. Zatem we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jak i w jego uzasadnieniu, niezbędne jest powołanie konkretnych przepisów prawa, z którymi wyrok sądu drugiej instancji jest w oczywisty sposób sprzeczny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2012 r., I UK 414/12, LEX nr 1675171). Jednak o tym, że skarga jest oczywiście uzasadniona nie może decydować argumentacja zawarta w uzasadnieniu jej podstaw (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2008 r. II PK 347/07, LEX nr 465860). Z tego względu przyjmuje się, że nie spełnia tych wymagań odwołanie się do podstaw kasacyjnych i opatrzenie zawartego tam zarzutu dodatkowo określeniem rażącego, ewidentnego, kwalifikowanego lub oczywistego, jeżeli nie zostanie wykazane, w czym przejawia się oczywistość wydania wadliwego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2014 r., III PK 86/13, LEX nr 1644571 i orzeczenia tam powołane oraz postanowienie Sądu Najwyższego: z dnia 20 sierpnia 2014 r., II CSK 77/14, LEX nr 1511117; z dnia 11 kwietnia 2018 r., III UK 98/17, LEX nr 2497587).

Kierując się rozważaniami dokonanymi powyżej stwierdzić należy, że wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania nie spełnia warunków właściwych dla przesłanki przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., z uwagi na brak wskazania jakiegokolwiek przepisu, którego naruszenie miałoby postać naruszenia kwalifikowanego, widocznego na pierwszy rzut oka. Nie jest też wystraszające, co zaznaczone zostało w rozważaniach dokonanych wyżej, zastąpienie wyvodu

prawnego w uzasadnieniu wniosku samym tylko stwierdzeniem, że doszło do „oczywistego” naruszenia przepisów wymienionych w podstawach skargi kasacyjnej, skutkującego niezrealizowaniem funkcji rozpoznawczej czy kontrolnej sądu drugiej instancji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 września 2019 r., IV CSK 562/18, LEX nr 2741765). Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, by Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w jej podstawach lub ich uzasadnieniu pozostałych elementów kreatywnych skargi ani tym bardziej się ich domyślać (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). Ponadto Sąd Najwyższy związany jest podstawą faktyczną prawomocnego orzeczenia (art. 398³ § 2 k.p.c.). Stąd konstruowanie twierdzeń o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej z odwołaniem się do sfery faktów jest w równym stopniu niedopuszczalne, jak konstruowanie podstaw skargi przez podnoszenie zarzutów dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2019 r., IV CSK 184/19, LEX nr 2775625).

Przypomnieć także trzeba, że do złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych nie stosuje się art. 5 k.c. (ani art. 8 k.p.). Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych mają bowiem charakter przepisów prawa publicznego. Rygoryzm prawa publicznego nie może zaś być łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego przewidzianą w art. 5 k.c. lub w art. 8 k.p. Zarzut ten (nadużycia prawa podmiotowego, albo czynienia ze swego prawa podmiotowego użytku niezgodnego z zasadami współżycia społecznego lub społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa) w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych musiałby być odniesiony do czynności organu rentowego, który - wydając decyzję - nie korzysta przecież ze swoich praw podmiotowych (regulowanych prawem prywatnym - Kodeksem cywilnym lub Kodeksem pracy), lecz realizuje ustawowe kompetencje organu władzy publicznej. Z tych przyczyn w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych art. 5 k.c. nie ma zastosowania, a materialnoprawną podstawą zobowiązań ubezpieczeniowych mogą być tylko odpowiednie przepisy prawa, a nie zasady współżycia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 czerwca 1986 r., II URN 96/86, Służba Pracownicza 1987 nr 3; z dnia 29 października 1997 r., II UKN 311/97, OSNAPiUS 1998 nr 15, poz. 465; z dnia 26

maja 1999 r., II UKN 669/98, OSNAPiUS 2000 nr 15, poz. 597 - notka; z dnia 12 stycznia 2000 r., II UKN 293/99, OSNAPiUS 2001 nr 9, poz. 321 – notka; z dnia 16 stycznia 2020 r., II UK 190/18, LEX nr 2792256 czy postanowienie z dnia 26 maja 1999 r., II UKN 670/98, LEX nr 1632246).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, orzekając o kosztach postępowania kasacyjnego w myśl art. 98 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.